

Mr. Hajrije Devetaku-Gojani

Procesi i zhvillimit të Kurrikulit dhe i Planeve e Programeve mësimore në Kosovë 2001-2011

Përmbledhje

Ndryshimet në arsimin e përgjithshëm parauniversitar në Kosovë filluan me strukturën arsimore, e cila në qendër të reformimit kishte klasën e nëntë apo rritjen e arsimit të detyruar nga tetë në nëntë vjet. Përveç qëllimit të rritjes së arsimit të detyruar nga tetë në nëntë vjet, ishte edhe harmonizimi i sistemit të arsimit në Kosovë me sistemin e arsimit në shtetet e Bashkimit Evropian dhe në funksion të kësaj strukture u hartua pastaj edhe Korniza e Kurrikulumit të Ri të Kosovës. Ideja e hartimit të Kurrikulit të Ri të Kosovës mbështetej në faktet dhe analizat e nevojës për ndryshime në atë kohë që janë bërë me faktorë të ndryshëm të interesit si: Drejtorë të Drejtorive Komunale të Arsimit, zyrtarë të lartë të arsimit, drejtorë shkollash, profesorë nga Universiteti, mësimdhënës, nxënës, prindër, ekspertë vendorë e ndërkombëtarë, si dhe zyrtarë të tjerë të arsimit, me qëllim që Korniza e Kurrikulit të Ri të Kosovës të përfaqësojë vullnetin dhe konsensusin e plotë të shoqërisë sonë dhe me qëllim të krijimit të parakushteve për implementim të suksesshëm të ndryshimeve në praktikë. Ideja ishte që mos të hartohej një dokument dhe t’u dërgohej i gatshëm shkollave, në veçanti mësimdhënësve, por ideja ishte që në proces të përfshiheshin të gjithë faktorët e rëndësishëm, në mënyrë që informacioni për ndryshime të shkonte në vendin e duhur.

Procesi nuk arriti të shkojë në kahun e filluar, por krijoi një shkëputje menjëherë pas hartimit të dokumentit. Shkëputjet filluan me hartimin e planeve dhe programeve të reja mësimore për lëndë dhe për klasa në të gjitha nivelet e arsimit parauniversitar, duke e shtuar edhe një vit shkollimi jashtë strukturës së re të arsimit të përfaqësuar në Kornizën

e Kurrikulit të Ri të Kosovës. Ishte pra klasa e trembëdhjetë ajo që u shtua dhe bëri që struktura e re e arsimit nga 5+4+3 të bëhej 5+4+3 apo 4.

Faza tjetër e ndryshimeve filloi me rishikimin e dokumentit të Kornizës së Kurrikulimit, gjë që ishte paraparë edhe në Strategjinë e Arsimit Parauniversitar në Kosovë 2007-2017, mirëpo ndryshimet filluan pa një analizë të qëndrueshme të procesit dhe të gjendjes reale në të cilën ndodhet arsimi në Kosovë. Ndryshimet filluan pa u verifikuar dhe konstatuar treguesit realë të gjendjes dhe pa ardhur në një përfundim të qëndrueshëm se *çka duhet të ndryshohet? Pse duhet të ndryshohet? Çka nuk ka funksionuar apo çka e vështirësonte procesin?* Në këtë mënyrë, Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë do të mund të krijonte një orientim të qartë të asaj se ku jemi aktualisht me arsimin, ku dëshirojmë të arrijmë dhe si duhet të arrijmë në vendin e dëshiruar? Në këtë mënyrë, me iniciativën e MASHT-it, do të mobilizoheshin të gjithë faktorët e interesit dhe përvojat e kaluara do të shërbenin si mësim që të mos përsëriten problemet e njëjta apo të zvogëlohen ato sa më shumë që është e mundur. Po ashtu, do të krijohej një bazë e qëndrueshme e të dhënave sasiore dhe cilësore në të gjitha fushat e veprimtarisë shkollore, në mbështetje të së cilave do të nxirreshin rekomandime konkrete për të vazhduar pastaj me ndryshime në fazën e rishikimit të Kurrikulit.

I. Hyrje

Rëndësia e ndryshimeve në arsim në periudhën e pasluftës dhe nevoja që Kosova të përcaktojë synimet dhe objektivat madhore të shoqërisë sonë, veçanërisht në fushën e edukimit, ishte e pazëvendësueshme. Me zhvillimin e Kornizës së Kurrikulit të Ri në vitin 2001, Kosova për herë të parë përcaktoi orientimet dhe synimet në fushën e edukimit në mënyrë të pavarur dhe, po ashtu, paraqiti vizionin e saj në këtë fushë për një periudhë të caktuar kohore.

Ajo që ishte përcaktuar në Kornizën e Kurrikulit të Ri të Kosovës ishte një filozofi e re, një fryme e re e ndryshimeve, e cila, për dallim nga e kaluara, do ta vinte nxënësin dhe nxënien e tij në qendër të vëmendjes dhe jo mësimdhënësin dhe lëndën mësimore. Aq sa ishte i rëndësishme në atë kohë krijimi i një vizioni të qartë për arsimin në Kosovë dhe krijimi i një filozofie të re, po aq është e rëndësishme tani që të shihet dhe të analizohet procesi i arsimit në këtë fushë dhe në këtë periudhë kohore, në të gjitha hallkat e zhvillimit të tij, rezultatet që janë arritur në këtë fushë, ndikimet e rezultateve të këtij procesi në ngritjen e cilësisë në arsim dhe pasojat e devijimit të procesit si rezultat i ndryshimit të politikave arsimore në faza të ndryshme të procesit.

Me këtë analizë do të ofrohet informacion i hollësishëm i procesit të ndryshimeve në fushën e Kurrikulit dhe të planeve e programeve mësimore, duke sjellë argumente të mjaftueshme për atë se çka ka funksionuar dhe çka nuk ka funksionuar në këto ndryshime, sfidat me të cilat ballafaqohen mësimdhënësit me rastin e zbatimit të ndryshimeve në praktikë dhe dhënia e rekomandimeve që do të ndihmojnë në vendosjen e prioriteteve të MASHT-it me rastin e rishikimit të politikave arsimore.

1.1. Qëllimi i analizës

Krijimi i një pasqyre të qartë për procesin e ndryshimeve në arsimin e përgjithshëm parauniversitar në Kosovë nga viti 2000 deri në vitin 2011 në fushën e zhvillimit të Kurrikulit dhe të planeve e programeve mësimore, të arriturat në këtë fushë, ndikimi i tyre në ngritjen e cilësisë në arsim, si dhe ato që kanë mbetur për t'u bërë në të ardhmen.

1.2. Objektivat:

- Të identifikojë përparësitë dhe dobësitë e procesit të zhvillimit të Kurrikulit, Planeve dhe Programeve mësimore;
- Të krahasojë procesin e zhvillimit të Kurrikulit në Kosovë në raport me disa shtete të tjera;
- Të japë rekomandime të qëndrueshme për MASHT-in për hapat që duhet ndërmarrë në të ardhmen.

II. ANALIZË E DOKUMENTEVE TË KURRIKULIT, 2001-2011

2.1. Korniza e Kurrikulit 2001

Viti 2000 konsiderohet viti i fillimit të ndryshimeve në arsimin parauniversitar në Kosovë dhe këto ndryshime, pas miratimit të strukturës së re arsimore, vazhduan me Kornizën e Kurrikulumit të Ri të Kosovës⁴⁷, dokument i cili pasqyronte vizionin dhe qëllimin e arsimit për një periudhë të caktuar kohore, të paktën dhjetë apo pesëmbëdhjetë vjet, dhe mbi këtë bazë mendohej të vazhdonte puna me një sërë dokumentesh të tjera të rëndësishme arsimore, me të cilat do të orientoheshin dhe mbështeteshin puna në fusha të ndryshme, si për shembull hartimi i kurrikulumeve lëndore për nivele të arsimit formal dhe për shkallë kyçe, për të cilat pastaj do të hartoheshin standardet e përbajtjes dhe standardet e arritshmërisë, do të hartoheshin tekstet e reja shkollore në funksion të objektivave të përcaktuara në këtë kornizë dhe do të bëhej aftësimi i mësimit për metodologji të reja të mësimit dhe të mësimit, gjithmonë në mbështetje të Kurrikulumit të Ri.

Filozofia e Kurrikulit të Ri të Kosovës mbështeteshin në katër shtyllat e Zhak Delorit, që janë: Të mësosh për të ditur, të mësosh për të vepruar, të mësosh për të qenë dhe të mësosh për të jetuar së bashku me të tjerët, si dhe shtylla e pestë e nxjerrë në pah nga UNICEF-i, që është të mësosh për ta transformuar vetveten dhe shoqërinë. Po ashtu, filozofia e këtij Kurrikuli mbështeteshin në mësimit me nxënësin në qendër, në mësimit e orientuar në objektiva dhe në rezultate të qarta arsimore, në mësimit e integruar dhe në autonominë e shkollës.

Përfaqësimi i objektivave dhe rezultateve arsimore në Kornizën e Kurrikulit të Ri të Kosovës u bë në tri nivelet e arsimit formal, sipas

⁴⁷ Departamenti i arsimit dhe shkencës: Korniza e Kurrikulit të Ri të Kosovës, arsimit parashkollor, fillor, i mesëm i ulët dhe i mesëm i latë, liri i bardhë për diskutim, Prishtinë, shtator 2001. (Interpretimet në vijim i referohen këtij dokumenti).

strukturës së re arsimore: niveli i parë- shkolla fillore, niveli i dytë - shkolla e mesme e ulët dhe niveli i tretë - shkolla e mesme e lartë, për të vazhduar pastaj me shkallët kryesore të Kurrikulit, të cilat janë pesë: shkalla e parë-përvetësim bazë/bazat e arsimit elementar, shkalla e dytë - zhvillim dhe përforsim, shkalla e tretë - përforsim dhe orientim, shkalla e katër - orientim dhe shkalla e pestë - orientim dhe specializim. Kjo konsiderohej si njëra nga risitë e këtij Kurrikuli. Risi tjetër e përfaqësuar në këtë Kurrikul janë edhe shtatë lëmenjtë apo fushat kurrikulare, që nënkupton se mësimi dhe mësimdhënia, sipas këtij dokumenti, do të duhej të funksiononte jo e ndarë në lëndë, por në fusha lëndore, me qëllim të krijimit të praktikave arsimore me mësimdhënie të integruar. Fushat kurrikulare apo lëmenjtë kurrikularë të përfaqësuar në këtë dokument janë:

- Gjuhët dhe komunikimi;
- Matematika;
- Shkencat e natyrës;
- Studimet shoqërore dhe edukata qytetare;
- Artet;
- Teknologjia dhe
- Edukata fizike dhe sportet.

Ideja e funksionimit të mësimdhënies së integruar sipas fushave kurrikulare nuk është funksionalizuar, për arsye se për ta aplikuar mësimdhënien e integruar duhet të përgatiten paraprakisht kuadro të reja nga fakultetet përkatëse, në këtë rast nga Fakulteti i Edukimit. Një gjë e tillë ende nuk është bërë dhe kjo do të jetë një sfidë për shoqërinë tonë edhe në të ardhmen.

Risi të tjera të përfaqësuara në Kornizën e Kurrikulit të vitit 2001 janë edhe objektivat dhe çështjet ndërkurrikulare, përmes të cilave promovohet arritja e rezultateve mësimore përmes të gjitha lëndëve. Këto objektiva të rëndësishme janë: mësimi për të nxënë, edukimi për qytetari demokratike dhe të drejtat e njeriut, edukimi për shkathtësi jetësore, edukimi për paqe dhe tolerancë, edukimi për mjedisin dhe edukimi shëndetësor, zhvillimi i shkathtësive jetësore për zgjidhjen e

problemeve, shkathtësitë e komunikimit, shkathtësitë shoqërore dhe edukimi për ndërmarrës.

Po ashtu, risi tjetër e veçantë e këtij Kurrikuli dhe që fatmirësisht po zbatohet në shkollat e Kosovës është vlerësimi i jashtëm, i cili pikënisjen e ka në këtë dokument. Vlerësimi i jashtëm fillimisht ka filluar në fund të nivelit të dytë, gjegjësisht në fund të klasës së nëntë, pastaj ka vazhduar edhe në dy nivelet e tjera formale të arsimit.

Një kapitull tjetër i veçantë, i përfaqësuar në këtë dokument dhe që sjellë risi, është edhe kapitulli për hartimin e teksteve të reja shkollore në frymën e këtij Kurrikuli, i mjeteve të tjera didaktike, duke dhënë udhëzime për mënyrën e hartimit dhe shfrytëzimit të teksteve shkollore, rëndësinë dhe funksionimin e teksteve të ndryshme alternative dhe rëndësinë e konkurrencës së shtëpive botuese në ngritjen e cilësisë së teksteve shkollore.

Si rezultat i ndërrimeve politike dhe krijimit të institucioneve të Kosovës, ndërruan edhe bërësit e politikave edhe politikat arsimore, kështu që Korniza e Kurrikulumit të Ri të Kosovës mbeti dokument i pamiratur nga MASHT-i. Ndryshimet arsimore morën një drejtim tjetër me arsyetimin se mësimdhënësit tanë nuk ishin të përgatitur për të zbatuar një dokument të tillë me një qasje të re, e cila, për dallim nga e kaluara, vendos nxënësin në qendër të procesit të mësimdhënies, qasje e cila promovonte idenë e përqendrimit në rezultate mësimore dhe jo në përmbajtje, siç kishte ndodhur me parë, dhe qasje e orientuar në integrimin e fushave kurrikulare, e cila promovonte mësimdhënien e integruar dhe jo qasje e përqendruar në lëndë dhe në përmbajtje mësimore.

2.2. Planet dhe Programet mësimore 2002-2006

Si rezultat i këtyre ndryshimeve, u hartuan Planet dhe Programet e reja mësimore nga klasa e parë deri të klasën e trembëdhjetë, për të gjitha lëndët dhe për të gjitha klasat në arsimin e përgjithshëm⁴⁸. Planet dhe

⁴⁸ Më gjerësisht shih Planet dhe Programet mësimore për lëndë dhe klasë të arsimit të përgjithshëm, të hartuara nga Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe Teknologjisë në vitet 2002-2006.

Programet e reja mësimore pjesërisht janë mbështetur në Kornizën e Kurrikulumit të Ri të Kosovës, posaçërisht në rezultatet e të nxënimit, duke përcaktuar për secilën lëndë dhe për secilën klasë rezultatet që duhet t'i arrijnë nxënësit.

Planet dhe Programet e reja mësimore janë gërshetim i tradicionales me bashkëkohoren, duke pasqyruar në një rën anë rezultatet që duhet t'i arrijnë nxënësit në fund të klasave dhe lëndëve përkatëse, kurse në anën tjetër, po ashtu, është paraqitur edhe përmbajtja programore, me anë të secilës do të mund të arrihen rezultatet e të nxënimit. Kjo u vlerësua një rrugë më e lehtë, me të cilën do të mund të zbatohen programet mësimore.

Faza e zhvillimit të Planeve dhe Programeve mësimore filloi në vitin 2002 dhe klasa e nëntë ishte ajo për të cilën u hartua dokumenti i parë, i cili mori formën zyrtare. Vendimi për zbatimin e reformës arsimore me klasën e nëntë ishte mjaft i ngutshëm dhe me gjasë i paqëndrueshëm, për arsye se menjëherë dolën në sipërfaqe mangësitë e këtij plani dhe programi, duke u nisur nga numri i madh i lëndëve mësimore dhe nga mungesa e planifikimit të mirë të funksionimit të klasës së nëntë si klasë orientuese. Megjithatë, rishikimi i tij u bë pas katër vjetësh dhe klasa e nëntë, me rastin e rishikimit të planit dhe programit mësimor, nuk mbeti më si klasë orientuese, siç ishte menduar dhe hartuar programi në vitin 2002, por u bë vetëm një vazhdimësi e programit të klasës së tetë. Arsyet e ndryshimit të qasjes së programit të klasës së nëntë ende janë të paqarta, për arsye se me rastin e rishikimit të programit të klasës në fjalë nuk është bërë asnjë hulumtim paraprak apo ndonjë analizë studimi, përmes të cilave do të identifikoheshin shkaktarët e funksionimit apo mosfunksionimit në praktikë të këtij programi. Pas hartimit të Programit të klasës së nëntë janë, hartuar Planet dhe Programet mësimore për klasat 1, 6, 10 në vitin 2003, pastaj 2, 7, 11 në vitin 2004, për klasat 3, 8, 12 në vitin 2005, për klasat 4, 5, 9, 13⁴⁹ në vitin 2006, kur edhe u përmyll cikli i

⁴⁹ Klasa e 13-të edhe pse nuk ishte paraparë në strukturën e re arsimore 5+4+3, ajo u vendos në Ligjin për arsimin fillor dhe të mesëm në Kosovë.

hartimit të Planeve e Programeve mësimore. Siç po shihet më lart, Planet dhe Programet mësimore, ashtu si janë hartuar në vite, kanë filluar edhe të zbatohen në praktikë. Fillimisht janë përfshirë tri vitet e para të secilit nivel formal të arsimit, klasa e parë e nivelit të parë, klasa e parë e nivelit të dytë dhe klasa e parë e nivelit të tretë, apo klasat 1, 6 dhe 10. Në të njëjtën mënyrë është vazhduar edhe me klasat e tjera.

Planet dhe Programet mësimore, nga klasa e parë deri në klasën e trembëdhjetë, asnjëherë dhe për asnjërën klasë të arsimit formal nuk janë pilotuar në shkolla paraprakisht, për t'u siguruar se në momentin e zbatimit të tyre nuk do të paraqiteshin probleme dhe vështirësi. Me rastin e pilotimit do të eliminoreshin me kohë pengesat dhe paqartësitë dhe do të krijoheshin mekanizmat mbështetës për ta lehtësuar zbatimin në praktikë. Si rezultat i mospilotimit të programeve mësimore, edhe sot ka paqartësi të shumica e mësimeve për konceptet themelore si: plan dhe program mësimor, planifikim mësimor, përmbajtje programore dhe pjesa dërmuese e mësimeve vazhdojnë të punojnë vetëm me tekste shkollore në emër të Planit dhe Programit zyrtar të miratuar nga Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë.

Struktura e Planeve dhe Programeve mësimore, të botuara në vitet 2002-2006, përbëhet nga:

1. Hyrja
2. Qëllimet
3. Objektivat
4. Kategoritë dhe nënkategoritë
5. Përmbajtja
6. Rezultatet e pritshme
7. Qasja ndërlëndore dhe ndërprogramore
8. Udhëzimet metodologjike
9. Vlerësimi

Me rastin e hartimit të Planeve dhe Programeve të reja mësimore, po ashtu, vlen të theksohet se autonomia e shkollës ishte një pjesë mjaft e

rëndësishme, e cila i karakterizonte këto programe, megjithëse në praktikë nuk e kishte efektin e duhur.

2.3. Hartimi i teksteve shkollore

Pas hartimit të Planeve dhe Programeve të reja mësimore dhe në funksion të realizimit të tyre në praktikë janë hartuar edhe tekstet e reja shkollore. Në raste të caktuara filloi të jetësohej edhe ideja e funksionimit të teksteve shkollore alternative. Kishte raste që pas vlerësimit të dorëshkrimeve të teksteve shkollore, të drejtën për botim e kanë fituar më shumë se një tekst shkollor dhe më shumë se një shtëpi botuese, që do të thotë se në funksion të realizimit të programeve mësimore janë botuar dy deri në tre tekste shkollore. E drejta për botimin e teksteve shkollore është përcaktuar me Ligjin për botimin e teksteve shkollore... Nr. 02/L-67, të miratuar nga Kuvendi i Kosovës. Gjithashtu, me këtë ligj është e përcaktuar edhe e drejta e mësimdhënësit për përdorimin e tekstit shkollor, i përcaktuar në nenin 12 dhe 13 të këtij Ligji, i cili përcakton se mësimdhënësi ka të drejtë të zgjedhë tekstin shkollor, nga katalogu i teksteve shkollore që do të botohet dhe shpërndahet çdo vit në shkolla nga MASHT-i dhe i cili do të miratohet pastaj nga Këshilli i shkollës⁵⁰. Ideja e funksionimit të teksteve shkollore alternative nuk është duke funksionuar, pasi që MASHT-i nga viti shkollor 2008-2009 i shpërndan tekstet shkollore falas, sipas detyrimeve ligjore, dhe në atë pako të teksteve MASHT-i i nuk përfshin të gjitha tekstet shkollore alternative, por përfshin listën e teksteve shkollore të përcaktuar nga MASHT-i, gjë që e mohon të drejtën e mësimdhënësve për zgjedhje të lirë të teksteve. Mirëpo, kjo nuk do të thotë që mësimdhënësit të mos përdorin tekste dhe burime të tjera të informacionit që janë në funksion të realizimit të Planit dhe të Programit mësimor zyrtar.

Tradicionalisht, tekste shkollore kanë qenë burim i vetëm i informacionit, me anë të së cilave është realizuar mësimdhënia.

⁵⁰ Kuvendi I Kosovës, Ligji për botimin e teksteve shkollore....Nr. 02/L-67, f. 5.

Fatkeqësisht, në praktikën tonë shkollore një gjë e tillë po vazhdon të praktikohet, pavarësisht nga fakti se mësimdhënia, sipas Kurrikulit dhe Planeve e Programeve të reja mësimore do të duhej të përqendrohej në rezultatet e pritura. Në vend që tekstet shkollore të shfrytëzohen si burime të informacionit, përmes së cilave arrijmë rezultatet e dëshiruara, ato shfrytëzohen si burim i vetëm i informacionit dhe i planifikimit të mësimdhënies. Në këtë mënyrë mësimdhënia vazhdon të organizohet në funksion të përmbajtjeve të shtjelluara në tekstet shkollore dhe jo shfrytëzimi i përmbajtjeve të teksteve shkollore në funksion të arritjes së rezultateve të përcaktuara në Plane dhe Programe mësimore.

2.4. Aftësimi i mësimdhënësve për realizimin e planeve dhe programeve mësimore

Me hartimin e teksteve të reja shkollore konsiderohet të jetë mbyllur një fazë e rëndësishme e ndryshimeve në arsim, e cila në fakt kishte ende shumë punë për të bërë dhe pa të cilën vështirë se do të mund të shihet ndonjëherë produkti i këtij procesi të ndryshimeve, apo rezultatet që do të duhej të arriheshin në mbështetje dhe në funksion të këtyre ndryshimeve. Faktori i cili po paraqet sfidë kryesore në procesin mësimor dhe që pengon ngritjen e cilësisë në arsim është ngritja profesionale e mësimdhënësve në funksion të realizimit të planeve dhe programeve të reja mësimore dhe në funksion të arritjes së rezultateve të pritura. Kjo do të thotë se nuk është mbajtur asnjë program trajnimi, i cili do t'i aftësonte mësimdhënësit për të punuar me plane dhe programe zyrtare, të hartuara nga ekspertët dhe të miratuara nga MASHT-i, dhe po ashtu nuk është bërë ndonjë program trajnimi për t'i vlerësuar nxënësit në bazë të rezultateve të arritshmërisë.

Një ndër rekomandimet e dala nga hulumtimi: vlerësimi i nxënësve-praktikat dhe treguesit, i realizuar nga Instituti Pedagogjik i Kosovës, është “Të hartohet një program funksional dhe koherent për aftësimin e mësimdhënësve dhe drejtuesve të shkollave në fushën e vlerësimit

dhe në funksion të realizimit të standardeve të përmbajtjes dhe të arritshmërisë”⁵¹, mirëpo ende nuk ka lëvizur asgjë në këtë drejtim.

Hartimi i Planeve dhe Programeve mësimore nuk ka ndryshuar në nivel të kënaqshëm, për të mos thënë aspak, punën e mësimdhënësve në shkolla. Problemi kryesor qëndron në faktin se shumica e mësimdhënësve nuk mund të dalin jashtë kornizave të tekstit shkollor, duke anashkaluar kështu Planet dhe Programet zyrtare, apo rezultatet e përcaktuara në këto dokumente. Madje, ka paqartësi të theksuara në mes të Planit dhe Programit zyrtar dhe planifikimit mësimor në raport me tekstet shkollore nga një numër i konsiderueshëm i mësimdhënësve.

2.5. Rishikimi i Kurrikulimit

Faza tjetër e zhvillimit të reformës arsimore fillon me rishikimin e dokumentit të Kurrikulimit të Ri të Kosovës, e cila rezultoi me qasjen e bazuar në kompetenca dhe të zbërthyera në rezultate mësimore. Dokumenti i rishikuar⁵² pritet të marrë formën finale dhe të miratohet së shpejti nga MASHT-i, ndërkohë që janë duke u hartuar gjithashtu rezultatet mësimore për shkallë kyçe dhe për nivele të arsimit formal për të vazhduar pastaj me rezultatet mësimore për lëndë dhe për klasa të caktuara.

2.5.1. Arsyeja e rishikimit të Kurrikulimit

Një ndër prioritetet e Ministrisë së Arsimit, të Shkencës dhe të Teknologjisë për periudhën 2007-2012, të përcaktuara në planin e zbatimit të Strategjisë së Arsimit Parauniversitar në Kosovë 2007-2017, objektiva 4.2 dhe masa 4.2.2⁵³, e kësaj strategjie, ishte edhe

⁵¹ Grup autorësh: Vlerësimi i nxënësve – praktikant dhe treguesit, Kërkime pedagogjike, Instituti Pedagogjik i Kosovës, Prishtinë, 2010, f. 145.

⁵² Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë, Korniza e Kurrikulimit për arsimin parashkollor, fillor dhe të mesëm, Drafti i dytë, dokument për përdorim të brendshëm, Prishtinë, prill 2010.

⁵³ Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë, Strategjia për Zhvillimin e Arsimit Parauniversitar në Kosovë 2007-2017, Prishtinë, 2007, f. 72.

rishikimi i Kornizës së Kurrikulit, dhe harmonizimi i programeve mësimore me kërkesat dhe nevojat e nxënësve dhe shoqërisë kosovare si dhe krahasueshmëria e tyre me ato të vendeve të zhvilluara. Meqë kishin kaluar dhjetë vjet dhe dokumenti ishte ende i pamiruar, zhvillimet që kanë ndodhur gjatë kësaj periudhe kohore u përfshinë në këtë dokument dhe “u kanalizuan” ato në funksion të ngritjes së cilësisë në arsim. Një faktor tjetër i rëndësishëm për rishikimin e Kurrikulit ishte edhe rezultati jo i kënaqshëm i nxënësve në testin e jashtëm të standardizuar, në të gjitha nivelet e arsimit formal në Kosovë.

E vërteta e gjendjes reale për suksesin e dobët në mësim dhe për suksesin e dobët në testet e vlerësimit të jashtëm nuk është hulumtuar sa duhet për të identifikuar saktësisht shkaktarët e një gjendjeje të tillë, për të parë nëse janë Planet dhe Programet mësimore të ngarkuara, tekstet shkollore, nuk janë të përshtatshme, mësimdhënësit nuk janë aftësuar paraprakisht për të punuar me programet e reja dhe po i anashkalojnë ato apo është ndonjë faktorë tjetër. Kështu që procesi i rishikimit të Kurrikulit filloi pa një analizë të mirëfilltë të gjendjes, duke u mbështetur vetëm në argumentet e përmendura më lart.

Korniza e Kurrikulumit e vitit 2010 promovon qasjen e bazuar në kompetenca. “Kalimi nga Kurrikulumit i bazuar në përmbajtje në një Kurrikulum që bazohet në kompetenca synon mobilizimin e potencialit të rinisë kosovare që me sukses të konkurrojë në tregun e punës si në vend si jashtë vendit”⁵⁴. Qasja e bazuar në kompetenca është një qasje e re, e trajtuar në këtë dokument, mirëpo kjo nuk do të thotë se po bëhet kalimi nga një Kurrikulum i bazuar në përmbajtje mësimore në një Kurrikulum të bazuar në kompetenca, sepse edhe në dokumentet paraprake të Kurrikulumit të vitit 2000, por edhe dokumentet e Planeve dhe Programeve mësimore të botuara në vitet 2002-2006, qasja e përdorur promovonte mësimdhënien e mbështetur

⁵⁴ Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë, Korniza e Kurrikulumit të Kosovës, dokument për përdorim të brendshëm, Prishtinë, prill 2010, f. 14.

në rezultate e pritura⁵⁵. Kjo është edhe një dëshmi shtesë se nuk është bërë ndonjë hulumtim paraprak para se të fillonte procesi i rishikimit të Kurrikulit. Planet dhe Programet e reja mësimore, gjithsesi, kanë të përcaktuar edhe përmbajtjen programore, por ato kanë të përcaktuara edhe rezultatet mësimore që duhen t'i arrijnë nxënësit në fund të secilës klasë. Ato mund të mos jenë të përcaktuara në nivelin e dëshiruar dhe mund të mos jenë të hartuara mirë, por kjo nuk nënkupton se nuk janë të hartuara fare.

Kompetencat kryesore të përfaqësuara në dokumentin e rishikuar të Kurrikulit janë: komunikues efektiv, mendimtar kritik, nxënës i suksesshëm, kontribuues produktiv, individ i shëndetshëm dhe qytetar i përgjegjshëm. Secila nga këto kompetenca janë të zberthyera në rezultate mësimore, në mënyrë që të konkretizohen më shumë dhe të maten me rastin e vlerësimit. Po ashtu, edhe në këtë dokument, sikurse në Kurrikulin paraprak, strukturimi është bërë në fusha kurrikulare si dhe, përveç nivele formale të arsimit, janë përcaktuar edhe shkallët kyçe të Kurrikulimit. Kjo nënkupton se, sikurse në Kurrikulin paraprak, po ashtu edhe në Kurrikulin e rishikuar në vitin 2010, promovohet ideja e funksionimit të mësimimit të integruar dhe se, përveç rezultateve mësimore për nivele formale, hartohen edhe rezultatet mësimore për shkallë kyçe. Fushat kurrikulare, sipas të cilave do të strukturohen rezultatet mësimore në këtë dokument, janë:

- Komunikimi dhe të shprehurit;
- Matematika;
- Shkencat;
- Shoqëria dhe mjedisi;
- Shëndeti dhe mirëqenia dhe
- Jeta dhe puna.

Kur është fjala për fushat kurrikulare, për dallim nga Kurrikuli paraprak, në fushën Komunikimi dhe të shprehurit gjuha angleze është

⁵⁵ Shih planet dhe programet mësimore të botuara nga Ministra e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë nga vitet 2002-2006.

futur si lëndë mësimore që do të mësohet nga klasa e parë e nivelit të parë të arsimit formal.

Përveç dy niveleve formale të arsimit parauniversitar, për dallim nga Kurrikuli i mëhershëm, edhe grupi parashkollor mendohet të jetë i detyruar, por kjo mbetet të shihet në të ardhmen, pas miratimit të këtij dokumenti, pasi që ende është draft dhe nuk e ka formën zyrtare.

Çështjet ndërkurrikulare që do të integrohen dhe trajtohen në Kurrikulum pothuajse janë të njëjta me ato të atij paraprak, si për shembull: edukimi për qytetari demokratike dhe të drejtat e njeriut, edukimi për paqe dhe tolerancë, zhvillimi personal dhe aftësitë për jetë, edukimi për zhvillim të qëndrueshëm, barazia gjinore, edukimi ndërkulturor, edukimi për media, edukata shëndetësore, edukimi për TIK dhe mësimi elektronik, ndërgjegjësimi për karrierën, përgatitja për jetë dhe punë, ndërgjegjësimi ekonomik, ndërgjegjësimi financiar, edukimi për ndërmarrësi, shkathhtësitë gjuhësore dhe të komunikimit.

Po ashtu, edhe në këtë dokument rëndësi e veçantë i është kushtuar edhe autonomisë së shkollës, që do të thotë se shkollat do të jenë në gjendje të vendosin për hartimin e programeve të tjera të veçanta që në dispozicion kanë 10-20% e fondit të orëve. Këto programe me bazë shkolle do të vendosen sipas nevojave, kërkesave dhe interesave të nxënësve.

Në dokumentin e Kurrikulit të vitit 2000, arsimi i detyruar është 9 vjet dhe fillon nga klasa e parë, kurse në dokumentin e rishikuar të Kurrikulit arsimi i detyruar është 10 vjet dhe fillon nga klasa parafillore. Për dallim nga Kurrikuli i vitit 2000, i cili është i strukturuar në shtatë fusha kurrikulare, Kurrikuli i rishikuar është strukturuar në gjashtë fusha kurrikulare, që do të thotë një fushë kurrikulare është shkrirë, mirëpo e rëndësishme është se ideja e strukturimit të Kurrikulit në bazë të fushave kurrikulare është e qëndrueshme dhe se përmes këtyre fushave do të bëhet integrimi i lëndëve dhe promovimi i idesë për një mësimdhënie të integruar. Po ashtu, përderisa Kurrikuli i vitit 2000, përveç niveleve formale të

arsimit, i ka të përcaktuara edhe shkallët kryesore, që janë pesë në Kurrikulin e rishikuar, janë përcaktuar gjashtë shkallë kryesore, roli i të cilave është po ashtu i njëjtë. Pra, për çdo shkallë kryesore do të përcaktohen rezultatet mësimore, të cilat përcaktojnë arritjet që duhet t'i bëjnë nxënësit dhe në funksion të këtyre rezultateve për këto shkallë kryesore mendohet të bëhet edhe vlerësim i jashtëm.

Megjithëkëtë, rishikimi i Kurrikulit dhe hartimi i rezultateve të pritura për nivele dhe shkallë kyçe është në proces dhe tani rezultati i tërë këtij procesi do të mund të shihet në vitet e ardhshme.

Nga koha e fillimit të ndryshimeve në arsim dhe deri më tani kanë kaluar pothuajse njëmbëdhjetë vjet dhe nëse ndalemi në analizat e testit të arritshmërisë të vitit 2005/2006 dhe provimit të maturës 2008/2009 të së njëjtës gjeneratë shohim se rezultatet kanë shënuar ngritje simbolike që nuk reflektojnë pritjet tona për cilësinë në arsim⁵⁶.

Dallimet dhe ngjashmëritë në mes të dy dokumenteve të Kurrikulit në raport me moshën, nivelet e arsimit formal, shkallët kyçe dhe vitet e arsimit të detyruar do të mund t'i shikoni në tabelën nr. 1 në vijim:

⁵⁶ Më gjerësisht shih studimin master: Selim Mehmeti, Provimi i maturës në Kosovë, Fakulteti Filozofik, Prishtinë 2010, f 87.

<i>Kurrikuli i vitit 2000</i>	Mosha		Klasat	Struktura e arsimit	Shkallët kryesore	<i>Kurrikuli i vitit 2010</i>	Mosha		Klasat	Struktura e arsimit	Shkallët kryesore
	17		XII	Arsimi i mesëm i lartë, klasat 10-12 (Gjimnazet dhe shkollat profesionale)	Orientim dhe specializim		18+		Arsimi terciar	SNKA4	
	16		XI				17		XII	Arsimi i mesëm i lartë, klasat 10-12	Konsolidim dhe specializim
	15		X						XI		Zhvillim themelor i përgjithshëm dhe profesional
	14	IX	Arsimi i mesëm i ulët, klasat 6-9	Përforcim dhe orientim	15		X				
	13	VIII			14		IX	Arsimi i mesëm i ulët, klasat 6-9	Përforcim dhe orientim		
	12	VII			13		VIII		Zhvillim i mëtejshëm dhe orientim		
	11	VI			12		VII		Përforcim dhe zhvillim		
	10	V			Arsimi fillor, klasat 1-5		Zhvillim dhe përforcim	11	VI		
	9	IV	10	V				Arsimi fillor, klasat 1-5			
8	III	9	IV								
				8	III						

	7		II		Përvetësim bazë/Bazat e arsimit elementar		7		II	Klasa parafillore	Përvetësim themelor
	6		I				6		I parafillor e		
	5			Arsimi parafillor			0 - 5			Arsimi parashkoll or	Edukimi në fëmijërinë e hershme

III. PËRVOJAT E SHTETEVE TË TJERA NË ZHVILLIMIN E KURRIKULIT

Duke iu referuar analizave të dokumenteve të Kurrikulit dhe dokumenteve të Planeve e Programeve mësimore vendore, fazat nëpër të cilat ka kaluar procesi dhe lëshimet eventuale që janë bërë nëpër faza të ndryshme, atëherë përvojat ndërkombëtare në këtë fushë do të na ndihmojnë që të kemi parasysh se një ndër fazat shumë të rëndësishme të procesit me të cilin përfundon një cikël i ndryshimeve dhe fillon cikli tjetër pa ndonjë shkëputje që do ta dëmtonte procesin është edhe faza e vlerësimit të procesit, për të parë efektet apo rezultatet e procesit, gjë që ka munguar në praktikën tonë, të paktën deri më tani. Faza e fundit e përmbylljes së një cikli të ndryshimeve në arsim është faza e vlerësimit të Kurrikulit, e cila do të shërbejë si bazament dhe si pikë referimi për të nisur fazën e rishikimit të Kurrikulit. Kjo bëhet për t'u siguruar nëse jemi duke i arritur qëllimet tona apo jo dhe nëse jemi duke e ndjekur rrugën e duhur apo jo. Në rast të mos arritjes së rezultateve, në fazën e vlerësimit të procesit, do të mund t'i identifikojmë edhe faktorët të cilët e pengojnë procesin, por edhe do të mund të japim rekomandime konkrete se çka duhet të ndryshohet me rastin e rishikimi të procesit.

Meqë tani Kosova ka një përvojë në zhvillimin e Kurrikulit, proces i cili ka kaluar në disa faza të zhvillimit të tij dhe meqë mangësitë konsiderohen në fazën e vlerësimit të procesit, atëherë përvojat e disa shteteve që do të citohen më poshtë do të jenë me fokus në këtë fazë të procesit, pra në fazën e vlerësimit të Kurrikulit dhe shërbejnë si model dhe përvojë e mirë për t'u shfrytëzuar në fazën e rishikimit të Kurrikulit në Kosovë.

Në praktikën e shteteve të tjera procesi i zhvillimit apo rishikimit të Kurrikulit/Programeve mësimore kalon nëpër faza të ndryshme, të cilat e kompletojnë ciklin e procesit të ndryshimeve dhe e plotësojnë atë në të gjitha hallkat e zhvillimit të tij. Si rezultat i analizës së disa dokumenteve të rëndësishme, të cilat e orientojnë procesin e zhvillimit

të Kurrikulit në Australi, Angli dhe SHBA, do të sjellim disa informacione për fazat nëpër të cilat kalon procesi dhe të cilat janë mjaft të rëndësishme për të pasur progres. Për shembull në Australi.⁵⁷

Procesi përfshin katër faza:

- I. Forma e Kurrikulumit
- II. Të shkruarit e Kurrikulumit
- III. Implementimi/zbatimi
- IV. Vlerësimi dhe rishikimi i Kurrikulumit

Faza e parë, *forma e Kurrikulumit* përcakton një përmbledhje të Kurrikulumit nga parashkollori deri në klasën e 12-të, për secilën fushë mësimore. Kjo skicë njihet si forma e Kurrikulumit australian⁵⁸. Ky dokument ofron këshilla për hartimin e Kurrikulumit dhe udhëzon hartuesit. Gjithashtu ofron një referencë për të gjykuar cilësinë e dokumenteve të Kurrikulumit përfundimtar.

Faza e dytë, *të shkruarit e Kurrikulumit*, do të prodhojë një kurrikulum të gatshëm për përdorim nga autoritet e shkollës dhe nga mësimdhënësit. Hapi i parë në këtë fazë është zhvillimi i përmbajtjes në vite dhe në faza të shkollimit, ajo që është menduar për nxënësit, përfshirë edhe adresimin e çështjeve ndërkurrikulare. Hapi dytë, të shkruarit e detajeve se çka duhet të mësojnë nxënësit dhe artikullimin e standardeve të arritjes. Pastaj konsultimi i gjerë publik, përfshirë mësimdhënësit dhe të gjitha grupet e tjera të interesit dhe si përfundim bëhet publikimi i Kurrikulumit australian në formë të shtypur dhe në internet⁵⁹.

Faza e tretë, *zbatimi* - bëhet shpërndarja me kohë e Kurrikulumit te autoritetet e shkollës dhe përgatitja me kohë e mësimdhënësve për ta zbatuar atë. Implementimi është përgjegjësi e autoriteteve të shkollës, megjithëse bordi do ta monitorojë në vazhdimësi aplikimin e Kurrikulumit kombëtar për të parë nëse synimet janë duke u arritur.

⁵⁷ www. ACARA Curriculum Development Process, Curriculum Development Process, August, 2009, fq. 3. (e konsultuar më datën 21.3.2011).

⁵⁸ Po aty, f. 4.

⁵⁹ Po aty. f. 5.

Kjo fazë përfshin:

- Sesionet udhëzuese nga bordi,⁶⁰
- Autoritetet shkollore bëjnë planifikimin për implementimin e Kurrikulumit;
- Sigurimin e materialeve mbështetëse të Kurrikulumit dhe mbështetjen e mësuesve për mësimdhënie profesionale, duke i përgatitur ata për implementim;
- Mbledhjen, krahasimin, analizën e të dhënave për përdorim të Kurrikulit;
- Raportin e bordit;
- Identifikimin dhe regjistrimin e çështjeve të cilat duhet të merren parasysh me rishikimin e Kurrikulumit⁶¹.

Faza e katërt, *vlerësimi dhe rishikimi i Kurrikulumit*. Në këtë fazë bëhet shqyrtimi periodik i të dhënave për implementimin e Kurrikulumit dhe çështjet e ngritura për të përcaktuar mandatin e rishikimit të tij. Kjo fazë përfshin:

- Konsultimet periodike me mësimdhënës dhe me grupet kryesore të hartimit të Kurrikulumit për të identifikuar çështjet të cilat kërkojnë shqyrtim të mëtejshëm.
- Rishikimin e rregullt të literaturës dhe praktikave ndërkombëtare për të krahasuar praktikat aktuale në raport me praktikat e tjera.
- Raporte të rregullta me Komitetin dhe Bordin për mundësitë e duhura për adresimin e çështjeve⁶².

Gjithashtu, Autoriteti për Kurrikulum dhe Kualifikime në Angli (Qualifications and Curriculum Authority), në janar të vitit 2010, ka

⁶⁰ Bordi ka rëndësi të veçantë në procesin e zhvillimit të Kurrikulumit dhe është i përfshirë në të gjitha fazat e zhvillimit të tij. Bordi ofron mundësi për konsultime dhe jep këshilla për hartuesit e Kurrikulumit, përcakton afatet e arritshme dhe siguron dokumentet e Kurrikulit të cilësisë së lartë, në rolin e monitorimit dhe sigurimit të cilësisë. Bordi dhe komiteti i Kurrikulumit rishikojnë dhe aprovajnë dokumentet e tij në faza të ndryshme të zhvillimit.

⁶¹ www. ACARA Curriculum Development Process, Curriculum Development Process, August, 2009, f. 6 (e konsultuar më datën 21.3.2011).

⁶² Po aty. fq. 6-7.

publikuar në faqen e internetit⁶³ qasjen për hartimin e Kurrikulumit të mbështetur në tri pyetje kryesore:

1. Çfarë po provojmë të arrijmë? (qëllimet e Kurrikulumit)
2. Si e organizojmë mësimnxënien? (organizimi i Kurrikulumit)
3. Sa janë arritur mirë qëllimet tona? (vlerësimi i Kurrikulumit)

Pra, në pyetjen e fundit, *Sa janë arritur mirë qëllimet tona?* theksi është vënë në fazën e vlerësimit të Kurrikulumit, përmes së cilës vlerësohet ecuria e procesit të zhvillimit dhe zbatimit në praktikë të kurrikulumit. Kjo bëhet për t'u siguruar nëse qëllimet e tij po zbatohen apo jo dhe për të planifikuar mirë fazën e rishikimit dhe për t'i eliminuar vështirësitë e konstatuara në këtë fazë.

Po ashtu, procesi i zhvillimit të Kurrikulumit në Shtetet e Bashkuara të Amerikës - Universitetin e Çikagos⁶⁴, kalon nëpër disa hapa, duke iu përgjigjur pyetjeve në vijim:

1. Çfarë qëllime arsimore duhet të arrijë shkolla?
2. Çfarë përvoja arsimore duhen shfrytëzuar që të mund të arrihen këto qëllime?
3. Si mund të organizohen ato?
4. Si mund të sigurohemi nëse këto qëllime janë duke u arritur?

Sikurse në praktikatat e shteteve të lartpërmendura, po ashtu edhe në SHBA, konkretisht në Universitetin e Çikagos, procesi i zhvillimit të Kurrikulumit përfshin edhe fazën e vlerësimit të tij, të parashtruar në pyetjen e fundit *Si mund të sigurohemi nëse këto qëllime janë duke u arritur*. Pra, si rezultat i përmbylljes së një cikli të ndryshimeve dhe si rezultat i një tërësie të procesit me të gjitha fazat e zhvillimit, në praktikatat e shteteve të cituara, si në Australi, në Angli, në SHBA, por edhe në shtete të tjera, parashihet edhe pjesa e vlerësimit të Kurrikulumit, e cila përbën një hallkë jashtëzakonisht të rëndësishme, për të parë rezultatet e procesit, të zhvillimit, të implementimit dhe rezultateve në praktikë të tij. Për të parë se sa janë arritur qëllimet, ku qëndrojnë problemet eventuale dhe çfarë hapa duhet të merren me

⁶³ [http:// curriculum. qcda.gov.uk/uploads](http://curriculum.qcda.gov.uk/uploads) (e konsultuar më datën 24.3.2011).

⁶⁴ [http:// cuip.uchicago.edu/curriculum](http://cuip.uchicago.edu/curriculum) (e konsultuar më datën 23. 3.2011).

rastin e rishikimit të Kurrikulumit. Faza e vlerësimit të Kurrikulumit qartëson rrugën nëpër të cilën kalon procesi. Mundëson krijimin e një pasqyre reale të gjendjes, të asaj se *çka* ka funksionuar mirë dhe duhet ruajtur dhe të asaj, se *çka* nuk ka funksionuar mirë dhe duhet ndryshuar.

IV. FAZAT E ZHVILLIMIT TË KURRIKULUMIT

Duke u mbështetur në përvojat e shteteve të tjera, të cilat kanë kaluar në këto procese dhe duke u mbështetur në përvojën tonë të gjertanishme, duke ngërthyer në vete të mirat dhe të metat e procesit, konsiderojmë se disa nga fazat që do të duhej të kalonte gjithsesi procesi mund të jenë:

Faza e parë

Analiza dhe vlerësimi i gjendjes në arsim (SWOT analiza, përmes së cilës identifikohen *përparësitë* - çfarë është e mirë dhe duhet të ruhet; *dobësitë* - çfarë nuk funksionon dhe duhet të evitohet; *mundësitë* - çfarë duhet dhe mund të ndryshohet dhe *rreziqet* - çfarë mund të jenë pengesat që na pamundësojnë ndryshimet). Në këtë fazë do të identifikohen çështjet, problemet dhe nevojat për ndryshime në arsim, duke bërë një krahasim në mes të asaj se ku ndodhemi dhe të asaj se ku dëshirojmë të arrijmë, duke përfshirë përvojat vendore dhe ndërkombëtare.

Që nga faza e parë do të përfshihen të gjithë faktorët e interesit, duke filluar me mësimdhënësit, nxënësit, prindërit, profesorët nga universiteti, drejtorët e shkollave, përfaqësues nga politika, biznesi, kultura, dhe përfaqësues të tjerë që do të mund të kontribuojnë në mënyra të ndryshme jo vetëm në analizën e gjendjes, por edhe në vënien e objektivave dhe strategjive për ta shtyrë përpara procesin në të gjitha fazat. Prosesi i zhvillimit të Kurrikulumit duhet ta përfaqësojë konsensusin e shoqërisë, në mënyrë që ajo ta pranojë dhe ta zbatojë pa vështirësi atë.

Faza e dytë

Përcaktimi i rezultateve të pritura – çfarë do të jenë në gjendje të bëjnë nxënësit pas përfundimit të niveleve të shkollimit, shkollëve kyçe, apo klasave përkatëse në fusha dhe në lëndë të caktuara, zgjedhja e përmbajtjes – çka do të mësojnë nxënësit në këto periudha kohore dhe metodologjia – si do të mësojnë nxënësit. Gjatë përcaktimit të rezultateve të pritura dhe përzgjedhjes së përmbajtjeve mësimore duhet të kemi parasysh që të mos i ngarkojmë tepër nxënësit me informacione të panevojshme, duke marrë parasysh aftësitë psiko-fizike të tyre, por duke i vënë para sfidave që promovojnë zhvillimin e përgjithshëm dhe zhvillimin e talenteve. Pas përgatitjes së draftit të dokumentit të Kurrikulumit, gjithashtu do të përfshihen në diskutim publik të gjithë faktorët e interesit për të dhënë ide, këshilla dhe sugjerime për dokumentin, në mënyrë që të përmirësohet ai para se të marrë formën finale.

Faza e tretë

Implementimi i Kurrikulit - krijimi i kushteve për implementimin e tij: përgatitja e teksteve shkollore dhe e mjeteve të tjera didaktike, trajnimi i mësimmësuesve që do ta zbatojnë Kurrikulumin dhe pilotimi i tij në disa shkolla, për të parë nëse janë plotësuar të gjitha parakushtet ose për të bërë edhe një herë rishikimin si rezultat i ndonjë vështirësie që mund të paraqitet në fazën e pilotimit. Faza e pilotimit është parakusht për t'u siguruar që jemi duke shkuar në rrugën e duhur dhe në hapa të duhur, veçanërisht për të parandaluar dështimin e implementimit të Kurrikulumit, duke evituar me kohë pengesat që mund të paraqiten.

Faza e katërt

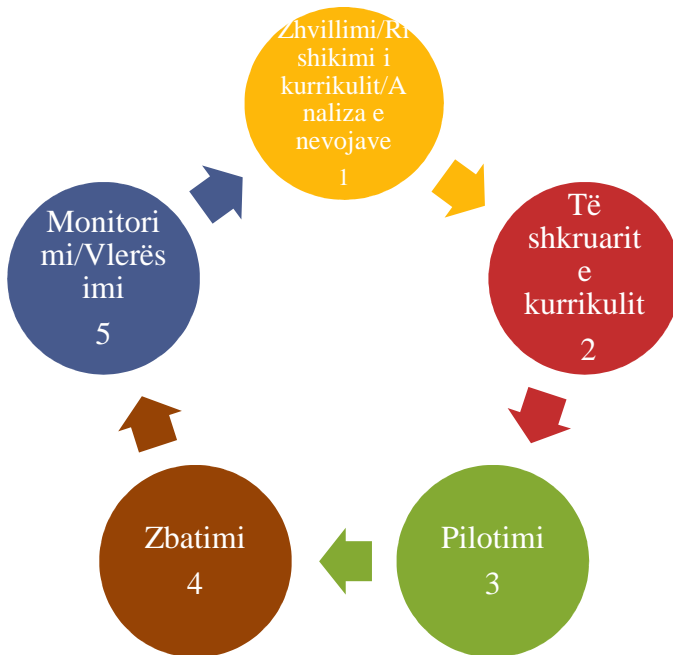
Vlerësimi i Kurrikulumit do të bëhet pas një periudhe të caktuar kohore, në mënyrë që të përcjellim gjendjen e ndryshimeve në arsim, që të sigurohemi se sa është i zbatueshëm Kurrikulumi dhe sa janë arritur rezultatet e përcaktuara në të. Nëse rezultatet janë të kënaqshme, atëherë ne e kemi arritur qëllimin, nëse jo, atëherë duhet të bëjmë një analizë-monitorim që të shohin se ku janë problemet.

Nëse nuk janë arritur rezultatet e përcaktuara në Kurrikulum, ne do të shikojmë se çfarë nuk ka funksionuar: përmbajtja, tekstet shkollore, mësimdhënësit jo të përgatitur sa duhet për t'i vënë në jetë ndryshimet, planifikimi jo i mirë, apo ndonjë element tjetër. Vlerësimi bëhet jo vetëm me qëllim që të shohim të arriturat e nxënësve, por me qëllim të përmirësimit të gjendjes, në fushat në të cilat identifikohen problemet.

Faza e pestë

Pas identifikimit të problemeve në fazën e procesit të vlerësimit dhe pas konkluzioneve dhe rekomandimeve të dalta nga ky proces, në funksion të përmirësimit të gjendjes dhe ndryshimeve pozitive në arsim, vazhdon faza e planifikimit për rishikimin e Kurrikulumit në mbështetje të analizave dhe nevojave për ndryshim. Kjo do të thotë se me përfundimin e një cikli të fazave të procesit nuk do të thotë se ka përfunduar ndryshimi dhe se duhet të ndalemi aty, mirëpo në vazhdimësi duhet t'i kthehemi procesit, duke e korigjuar, plotësuar, ndryshuar dhe duke e funksionalizuar gjithnjë e më tepër idenë e zbatimit të Kurrikulumit në funksion të arritjes së rezultateve mësimore dhe në funksion të arritjes së kompetencave të përcaktuara. Po ashtu, në fazën e rishikimit të tij duket të përfshihen të gjithë faktorët e interesit, të cilët kanë qenë të përfshirë në faza të ndryshme të procesit, në mënyrë që të konkretizohen më shumë problemet e paraqitura dhe me qëllim të krijimit të një vizioni të përbashkët për ndryshim, mbështetur në sfidat me të cilat janë ballafaquar ata. Rol jashtëzakonisht të rëndësishëm në këtë fazë luajnë mësimdhënësit, të cilët nga përvoja e tyre në mësimdhënie dhe në punën e drejtpërdrejtë me nxënës mund të ofrojnë shumë argumente, si në anën përmbajtësore të Kurrikulumit, po ashtu edhe në aspekte të ndryshme metodologjike. Ata mund të japin propozime konkrete dhe shumë të rëndësishme për ngarkesat eventuale të tij, vështirësitë e paraqitura dhe ato që duhet të ndryshohen.

- Fazat e procesit të ndryshimeve në arsim do të mund të ilustrohen më mirë përmes ilustrimit në vijim.

Grafiku 1.

Duke iu referuar fazave të zhvillimit të Kurrikulimit të pasqyruara në grafik në raport me fazat reale nëpër të cilat ka kaluar procesi i zhvillimit të tij dhe Planeve e Programeve mësimore në Kosovë, konstatojmë se hallkat të cilat i kanë munguar në vazhdimësi procesit janë: pilotimi, monitorimi dhe vlerësimi.

Përfundime

Kurrikulumi paraqet projektimin e arsimit dhe vizionin e qartë se ku do të arrijë një shoqëri brenda një periudhe të caktuar kohore. P.sh., ku do të arrijë shoqëria jonë pas dhjetë apo pesëmbëdhjetë vjetësh. Për të arritur tek vendi i dëshiruar dhe për t'i arritur rezultatet e dëshiruara dhe të projektuara, Kurrikulumi duhet të paraqesë konsensusin e një

shoqërie të caktuar, për arsye se ai duhet të jetë i pranuar nga të gjithë dhe duhet t'u përshtatet kërkesave të shoqërisë. Kurrikuli duhet të jetë si rezultat i një procesi të gjatë diskutimesh, në të cilat përfshihen të gjithë faktorët e rëndësishëm të interesit. Me theks të veçantë duhet të përfshihen mësime të mësuara në të gjitha fazat e zhvillimit, në mënyrë që ata të jenë pjesë e rëndësishme e procesit dhe të parapërgatiten për t'u ballafaquar me sfidat e tjera në fazën e zbatimit në praktikë.

Duke iu referuar analizës në këtë punim, kemi arritur në konkluzionet në vijim:

- *Kurrikuli i vitit 2001* mbeti dokument jozyrtar dhe procesi nuk vazhdoi më në kahun e nisur, por pësoi ndryshime, duke filluar me hartimin e Planeve dhe Programeve mësimore.
- *Planet dhe Programet mësimore* – Nuk u pilotuan paraprakisht për të konstatuar se si do të funksiononin në praktikë dhe nuk u aftësuan mësime të mësuara për të punuar me to. Si rezultat i kësaj, një pjesë e konsiderueshme e mësime të mësuara nuk i shfrytëzojnë Planet dhe Programet mësimore në praktikën e mësimit, duke punuar kryesisht me tekste shkollore.
- Rishikimi i Kurrikulumit – Edhe pse pikë referimi kishte Strategjinë për Zhvillimin e Arsimit Parauniversitar, rishikimi i Kurrikulumit filloi pa u bërë monitorimi dhe vlerësimi i procesit dhe analiza e mirëfilltë e gjendjes, për të parë se çka duhej ndryshuar dhe pse duhej ndryshuar. Kjo tregon se zhvillimet e fundit bashkëkohore janë konsultuar, mirëpo nuk janë përfillur analizat, studimet dhe krahasimet në kontekstin vendor.

Mbështetur në argumentet e përmendura më lart dhe në praktikën e shteteve të tjera, shohim se puna e parë që duhet bërë është përgatitja dhe krijimi i parakushteve për të bërë ndryshime. Duke u nisur nga fakti se bartësit kryesorë për t'i jetësuar ndryshimet janë mësime të mësuara dhe nëse paraprakisht nuk krijohen parakushtet për përgatitjen e tyre, për t'i zbatuar me sukses ato në shkolla, atëherë ato do të mbeten vetëm në dokumente, kurse në shkolla do të vazhdohet

puna siç është bërë deri më tani. Sfidë thelbësore për t'i zbatuar ndryshimet në praktikë dhe për të ngritur cilësinë në arsim është ngritja profesionale e mësimeve në vazhdimësi dhe aftësimet e vazhdueshme në aspektin metodologjik, gjithmonë në funksion të arritjes së objektivave dhe rezultateve të përcaktuara në Kurrikulum apo në Plane dhe Programe mësimore. Në qoftë se rezultatet e pritura nuk janë në nivel të kënaqshëm, pra nëse rezultatet e arritura nuk përkojnë me rezultatet që ne kemi pritur, atëherë duhet të bëhen analiza të hollësishme për të identifikuar saktësisht shkaktarët e mosuksesit, të mosarritjes së objektivave dhe faktorët që kanë paraqitur vështirësi në realizimin dhe zbatimin e ndryshimeve. Puna e parë që duhet bërë nuk është shqyrtimi dhe rishikimi i dokumenteve, siç është Kurrikulumi, Planet dhe Programet mësimore apo tekstet shkollore. Ajo që duhet bërë menjëherë janë hulumtimet dhe analizat përkatëse, në fushat përkatëse, për të identifikuar shkaktarët dhe për të dhënë sugjerimet dhe rekomandimet konkrete se çfarë duhet ndryshuar. Për shembull, do të duhej analizuar testet e arritshmërisë në vlerësimet e jashtme, në lëndë, klasë dhe në vite, me qëllim të krahasimit të tyre, pastaj rezultatet e nxënësve në vlerësimin e brendshëm, duhet bërë monitorimin e mësimeve në orë për të parë nga afër se si punohet në klasë, cilat janë përparësitë e ndryshimeve dhe për t'i identifikuar vështirësitë me të cilat ballafaqohen mësimeve. Gjatë procesit të monitorimit do të mund të konstatohet se sa mësimeve punojnë me Planet dhe me Programet e reja apo në të ardhmen me Kurrikulumin e ri, sa janë aftësuar paraprakisht për të punuar me to, si shfrytëzohen tekstet shkollore, sa janë në funksion të arritjes së objektivave dhe rezultateve të nxënësve. Pas një procesi të gjatë të hulumtimeve, analizave dhe monitorimit, do të mund të konkretizoheshin më hollësisht nevojat për rishikimin e procesit dhe do të mund të gjendeshin strategji të mirëfillta dhe funksionale për t'i adresuar me kohë dhe në vendin e duhur problemet, dilemat dhe vështirësitë.

Rekomandime

- Të fuqizohet faza e vlerësimit të procesit, si parakusht dhe pikë referimi për rishikimin e Kurrikulumit dhe të procesit në tërësi, duke përfshirë: Kurrikulumin, tekstet shkollore, rezultatet e vlerësimit të jashtëm, përgatitjen profesionale të mësimitdhënësve dhe krahasimin e punës dhe rezultateve të tyre në raport me rezultatet e përcaktuara në Kurrikulum;
- Të hartohet dhe të akreditohet një program i veçantë trajnimi, në funksion të arritjes së rezultateve të përcaktuara në Kurrikulum;
- Të bëhet aftësimi i mësimitdhënësve krahas zhvillimit të Kurrikulumit dhe krahas procesit të ndryshimeve në arsim;
- Mësimitdhënësit të jenë pjesë e rëndësishme e ndryshimeve, në mënyrë që ato të adresohen me kujdes dhe në vendin e duhur;
- Të krijohet një sistem funksional dhe koherent për monitorimin dhe vlerësimin e punës së mësimitdhënësve;
- Të hartohen udhëzues dhe doracakë në mbështetje të mësimitdhënies të bazuar në Kurrikulum.

Referencat

Departamenti i Arsimit dhe i Shkencës (2001): Korniza e Kurrikulit të Ri të Kosovës, Arsimi parashkollor, fillor, i mesëm i ulët dhe i mesëm i latët, liri i bardhë për diskutim, Prishtinë.

Grup autorësh(2010): Instituti Pedagogjik i Kosovës, ‘Kërkime Pedagogjike’, Prishtinë.

<http://acara.curriculum.development.process> [e konsultuar më 21.3.2011]

<http://cuip.uchicago.edu/curriculum> [e konsultuar më 23.3.2011]

<http://curriculum.qcda.gov.uk/uploads> [e konsultuar më 24.3.2011]

Ligji Nr. 02/L-67 për botimin e teksteve shkollore, mjeteve mësimore, lekturës shkollore dhe të dokumentacionit pedagogjik, qershor 2006.

Ligji Nr. 2002/2 mbi Arsimin fillor dhe të mesëm ë Kosovë, Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë në Kosovë, tetor 2002.

Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë(2002-2006): Planet dhe Programet mësimore, Prishtinë.

Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë(2007): Strategjia për Zhvillimin e Arsimit Parauniversitar në Kosovë, 2007-2017, Prishtinë.

Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë (prill 2010): Korniza e Kurrikulumit të Kosovës, dokument për përdorim të brendshëm, Prishtinë.

Selim Mehmeti (2010): Provimi i Maturës në Kosovë, Fakulteti Filozofik (Punim masteri), Prishtinë.